

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Mehmet Âkif Ersoy'un Şiirlerinde ve Hayatında Aile Algısı

Family Perception in Mehmet Âkif Ersoy's Poetry and Life

Gökçe Ulus*

Abstract: Mehmet Akif Ersoy, who is the poet of the Independence Anthem, reflects the moral and religious concepts to which he is attached to his art. He is an artist who influences a large audience with his writings and speeches. Being one of the first names to come to mind in Turkish Literature, the poet also mirrors the art, intellectual and family life of his period. Concepts about religion, homeland and family are the most common expressions in Ersoy's poems. It is known that the writings and experiences of Mehmet Akif Ersoy are consistent with each other. In this article, whose subject is chosen accordingly, the poet's approach to the concept of family is discussed. The main problem is whether Mehmet Akif Ersoy is loyal to the family appearance he exemplifies with the people and characters he idealizes in his poems. One wonders if he went to Anatolia and called out to the public during the National Struggle, and his efforts to gather supporters for the struggle for independence were reflected in his family life. In this study, answers are sought for questions such as whether the poet is doing or not doing the behaviors in the type or characters he criticizes in family unity. Main sources consulted; Safahat which consisting of seven chapters in which the poet collected all his poems, Mehmet Akif Ersoy's family letters are memories prepared upon the statement of his son and grandchildren. There is not a wide range of information about the status and position of the artist, who stands out with his Works, in the family. Through these sources, the approach and attitudes of the poet in family relations, in which he is a child, wife, father, spiritual father, sibling, grandfather, uncle, father-in-law, are examined.

Structured Abstract: Mehmet Akif Ersoy is among the most famous poets in Turkish literature. The works of a great poet like him should be considered from all sides. The Republic of Turkey "Anthem" wrote the poet Mehmet Âkif Ersoy poetry often uses the concept of family. It means that family members are moral, educated and hard-working people, beneficial for their homeland and religion. Hoping for the next generation, the poet had six children and later grandchildren, and also took care of his friends' children; he took care of the children like his own. How long did Mehmet Âkif Ersoy live the values he defended among his family members, did he transmit these values to his children? While the poet glorified some ethical values in his poems, how did he reflect this in his own life and family? How was he approaching his family, how was he treating his children and grandchildren, what did he expect from them? How do family members remember and tell about Mehmet Akif Ersoy? Did the ideal people in his poems match his attitude in the family? This article seeks answers to these questions. Most of the studies done focus on Mehmet Akif Ersoy's poems. Ersoy lives a very introverted family life. Mehmet Âkif Ersoy, who exemplifies faithful, moral, family integrity and well-educated people in

* Öğr. Gör. Dr., Atılım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Ortak Dersler Bölümü.

Lecturer Dr., Atılım University, Faculty of Arts and Science, Department of Social Sciences for University wide Courses.

ORCID 0000-0002-2658-410X

gokce.ulus@atilim.edu.tr

Cite as/ Atıf: Ulus, G. (2021). Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde ve hayatında aile algısı. *Turkish Studies - Language*, 16(5), 105-117. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.49988>

Received/Geliş: 17 March/Mart 2021

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 25 December/Aralık 2021

CC BY-NC 4.0

Published/Yayın: 30 December/Aralık 2021

his poems, has done his best to ensure that his family members conform to these patterns. He strived for his children (even his grandchildren) to be educated, knowledgeable, sportive, self-sacrificing individuals who were interested in arts and could speak foreign languages. According to Ersoy, decent individuals will establish decent families and serve the homeland and religion. The poet, who allocated a large share to the father in this process, first fictionalized his father Tahir Efendi as an exemplary father figure and himself as an example. He transferred the father image he saw to his own children, and took care of everything. His poems and overlapping facts in his life make him a sincere artist when they say it. In order to see this, the book of Safahat consisting of seven chapters in which Mehmet Âkif Ersoy collected all his poems, family letters containing his correspondence with his family, memories of his son and grandchildren were examined. This is how he defines the ideal person and family in his poems. The role of Mehmet Âkif Ersoy as a son is handled upon what is known about his mother, father, brother and nephew. After getting married, it is looked at how he lives with his wife and children. According to him, a loyal spouse also depends on the values he believes in. A father who raises his children as good people is a father who serves his country and religion. The fact that he took Emin Âkif, who was a little boy at that time, with him to support the National Struggle is an indication of how much he combined the concept of homeland and family. He made great sacrifices in order to send money to his wife and children in difficult conditions and to take them with him. Ersoy, who is especially interested in the education and health of his children, reacts very strongly to some of their mistakes. He waged the biggest struggle with his son Emin. His biggest reaction is also against his son. Because the son Emin does not meet his father's expectations, he is a young man different from his father's definition of the ideal young man. He makes mistakes like every human being; but his father overreacts to him. These mistakes are actions he interprets as "disrespect to others, against national values". Although Emin Akif is a very knowledgeable and strong young man, he remained in the shadow of his father throughout his life and could not establish a successful business and family life. He always felt the authority of his father and was crushed by the weight of that burden. His death was also very tragic. Even though Mehmet Akif tried very hard, he could not bring his son Emin to the human model of his dreams. Letters in the last year between Turkey and Egypt enables us to reach the desired information. He is a responsible person, both as a citizen and as a son, brother, wife, father or grandfather. He feels responsible for his country and shapes his family with this sense of responsibility. Mehmet Akif's artistic personality also finds its counterpart in his real existence. His advice is what he deems appropriate not only for his readers, but also for his own family. This study has shown that the poet sincerely experienced what he said his thoughts.

Keywords: Turkish Literature, poetry, Mehmet Akif Ersoy, family, Safahat

Öz: İstiklâl Marşı'nın şairi olan Mehmet Âkif Ersoy, bağlı olduğu ahlaki ve dini kavramları sanatına yansıtan, yazdıklarıyla ve konuşmalarıyla geniş kitleleri etkileyen bir sanatçıdır. Türk Edebiyatında akla gelen ilk isimlerden olan şair aynı zamanda döneminin sanat, fikir ve aile yaşamına da ayna tutar. Din, vatan ve aile ile ilgili kavramlar Ersoy'un şiirlerinde en çok rastlanan ifadelerdir. Mehmet Âkif Ersoy'un yazdıkları ve yaşadıklarının birbiriyle tutarlı olduğu kalıp bilgisi üzerine konusu seçilen bu makalede şairin aile kavramına bakışı ele alınır. Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde idealize ettiği kişi ve karakterlerle örneklediği aile görünümüne sadık kalıp kalmadığı ana sorunsaldır. Millî Mücadele döneminde zor şartlarda Anadolu'ya gidip halka seslenmesinin ve bağımsızlık mücadelesine destekçi toplamaya çalışmasının aile hayatında bir yansıması olup olmaması merak unsurlarından biridir. Şairin aile birliğinde eleştirdiği tip ya da karakterlerdeki davranışları sergileyip sergilemediği gibi sorulara cevap aranan bu çalışmada başvuru temel kaynaklar; Mehmet Âkif Ersoy'un bütün şiirlerini topladığı yedi bölümden oluşan Safahat kitabı, şairin ailesiyle yazışmalarını içeren aile mektupları, oğlunun ve torunlarının beyanı üzerine hazırlanan hatıralardır. Eserleriyle öne çıkan sanatçının aile içindeki durumu ve konumu hakkında çok geniş çapta bilgi bulunmaz. Bu kaynaklar temel alınarak şairin evlat, eş, baba, manevi baba, kardeş, dede, dayı, kayınpeder vasfı taşıdığı aile ilişkilerindeki yaklaşımı ve takındığı tavırlar incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, şiir, Mehmet Âkif Ersoy, aile, Safahat

Giriş

Mehmet Âkif Ersoy; annesine ve kız kardeşine büyük bir sevgi besleyen, altı çocuk babası ve eşine bağlılığı çok büyük olan bir vatan şairidir. Şiirlerindeki didaktik yaklaşımın içtenliği,

söylediklerine önce kendisinin uymasındandır ve uygulanabilir öğretilerinin başında aile birliğine verdiği önem gelir. Bu önem, ailesiyle ilgilendiği süreyi uzatıp şairi bazı dönemlerde oldukça yorar. Eşref Edib'in aktardığına göre aile üyeleriyle ilgili konular (özellikle çocuklarının eğitimi, eşinin rahatsızlığı) ona "Bu aile gâileleri beni çok yordu. Bu gâilelerden âzade olsaydım daha güzel eserler yazardım." (2010: 187) dedirtir.

Mehmet Âkif, yazdığını yaşayan yahut yaşadığını yazan bir insandır (Çevik, 2007: 54). Nurettin Topçu, Mehmet Âkif'i eserleriyle hayatını birleştirmesi açısından büyük adam olarak tabir eder ve onun hislerini, iradesini, karakterini inancıyla yürütmesini yüceltir (1970: 20). Mehmet Narlı'ya göre de Mehmet Âkif, şiirlerinde tarihsel varlığı ile hayatı etkileyen insanları ve kurmaca kimleri tasvir ederek ortaya çıkan suretlerle sanat eseri yaratır. Bu sanat eserleri şairin kültürel varlığına, inançlarına, sanat anlayışına göre ortaya çıkar (Narlı, 2012: 24).

Faruk Nafiz Çamlıbel, Mehmet Âkif'te eser ve hayatın aynı metin adımlarla yan yana gittiğini söyler (Özlük, 2007: 31). Onun inancı ve ideolojisi eserlerinde de yaşantısında da kendini gösterir ve geleneksel aile yapısının korunup kollanmasını gerektirir. Yaşadığı dönemin, şahit olduğu gerçeklerin, mücadelenin, savaşın ve gurbetin ağırlığı Mehmet Âkif'te aileyi daha da önemli kılar.

Gerek hayat hikâyesine gerekse eserlerine bakarak söylenebilir ki İslamcılığın kurucusu olarak akla gelen ilk isimlerden biri olan İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif Ersoy için "din, vatan ve aile" her şeyin başında gelen üç temel değerdir. Yaşamını bu üç kavramın üstüne kurmuştur. İstiklâl Marşı'nda milletine "Sen şehit oğlusun" şeklinde hitap etmesi, Safahat'ın yedinci kitabı olan Gölgeler'de "Hicran" başlıklı şiirde Allah'a "Şu öksüz yurda bir gülmez misin? Hâlâ yetimindir;" (Ersoy, 2010: 445) şeklinde yakarması "din, vatan, aile" değerlerini birbirinden ayrılmayacak bir bütünlük olarak kurguladığının göstergelerinden yalnızca ikisidir. Bir baba olarak Âkif, babanın çocuğuna göstermesi gereken koruyuculuğu metaforik bağlamda yurdu için Tanrı'dan bekler. Sezai Karakoç, Mehmet Âkif'in İslâm ışığında fertlerin hayatını belli bir çöküntünün, tarihî bir anın içindeki değerleriyle ölçtüğünü yazar (1987: 27).

Eserlerinde acı çekenler ve fakir bireyler, çoğunlukla bir aile üyeliği sıfatı taşır; ya öksüzdür, yetimdir ya da evlâdını kaybetmiş bir yetiştirilmiştir. Şair bazen de ailesine zarar veren bir baba figürü çizer ve onu yerer. İdeal baba, anne ve çocuk kimliklerinin sınırlarını zıddını da vererek oluşturur. Toplumun panoramasını şiirlerinde farklı ev gözlemleri, farklı aile yapıları kurgularıyla sunar. Mehmet Âkif'in "aile" bütünlüğüne olan duyarlılığına onun hakkında yazılanlardan, kendi şiirlerinden ve mektuplarından ulaşmak mümkündür. *Vâiz Kürsüde* şiirinde "Kaniat"ı dahi bozulmamış aile metaforuyla ele alır (Ersoy, 2010: 218). Aile birliği içinde küçükler büyüklerin gözbebeği, ruhu; büyükler küçüklerin eğitimcisi, koruyucusu ve hayatının düzenleyicisidir. Safahat'ın beşinci kitabında *Berlin Hatıraları*'na (Ersoy, 2010: 283-306) bakıldığında görülür ki Ersoy'a göre dünyanın neresinde olursa olsun savaşlarda ocaklar söner; kaybedilenler evlattır, eştir, babadır. Tunus, Cezayir, Kafkas, Afrika ve daha pek çok yerde acılar ailelerin acısıdır. Mehmet Âkif'in aile konusundaki hassasiyeti oldukça yüksektir.

Mehmet Âkif'in "Aile"si

Mehmet Âkif Ersoy; bilgili ve çocuğuna ilgi gösteren bir anne babaya sahip olarak hayata güçlü aile bağlarıyla atılmıştır. Terbiyenin aileden başladığını söyleyen Ersoy, eğitim noktasında muhatabı aile kabul eder. Çocuk; kültür mirasını, ahlakını, inanç tohumlarını ebeveynini rol model olarak oluşturur.

"Hülâsa, aile hissiyle cümle hissiyat;
Mukaddesatı için çırpınan yürekte olur." (Ersoy, 2010: 245)

Orhan Seyfi, “halis bir İstanbul çocuğudur” (Baltacıoğlu, 2018: 52) dediği Mehmet Âkif’in asıl kıymetini millî ve mahallî zevkin kuvvetine bağlar. Eşref Edip de Âkif’in zihniyetini hazırlayan âmilleri “soy, ana-baba, mektep ve dolayısıyla medrese” olarak sıralar (2010: 508). Anne tarafından Arnavut olan Mehmet Âkif’in bu kimliği Türklükle birleşir. Bu özelliklerinin üstüne ebeveyninden inancının temellerini, dinî heyecanını ve bilgi yüklemesini alınca kendi şahsiyetini oluşturmuştur.

Âkif, millî ve mahallî değerlerinin ilk adımlarını babası sayesinde atmıştır. Din ve yabancı dil eğitimini babasından almaya başlayan Âkif; Arapça, akaid ve fıkıh da yine ondan öğrenmiştir (Doğan, 2015: 178). Şairin babası Tahir Efendi, Arnavutluk’un İpek kazasından İstanbul’a gelmiş, titizliği sebebiyle çevresinde “Temiz” lâkâbıyla anılmıştır. Adını ebced hesabını aktarır biçimde “Ragıyf” olarak koyan babası dışında herkes ona Âkif demiştir. Babası İpekli Tâhir Efendi, şairin tabiriyle hem babası hem de hocasıdır (Ersoy, 2006: 26). O, Mehmet Âkif on beş yaşındayken (1888’de) vefat etmiştir. Babası hayattayken onun yanında çok uzun ve verimli vakitler geçiren şair, babasını her zaman gururlandıracak başarılar göstermiştir. Döneminin büyük âlimleri, hafızları ona hayır duaları etmiştir (Eşref Edib, 2010: 318). Babasını kaybetmiş olmanın getirdiği sorumlulukla, hayata erken atılabilmek için Mülkiye Baytar Mektebi’ne girmiş ve 1883 yılında birincilikle mezun olmuştur (Özalp, 2011: 6). Âkif, aile reisi olarak evin yükünü üzerine almıştır. Babasını her zaman saygıyla anar ve şiirlerindeki örnek baba figürlerinde onun izleri sezilir. “*Fatih Camii*” şiirinde babasıyla yaşadıklarını, babasının ona ve kızkardeşine sevgi ve şefkatle İslâmiyet’i nasıl öğrettiğini görmek mümkündür (Ersoy, 2010: 7-10).

Annesi Emine Şerife Hanım; ilk eşini ve üç çocuğunu kaybetmiş, Mehmet Âkif’i büyük bir sevgi ve ilgiyle yetiştirmiş, oğlunun yazdıklarıyla ilgilenmiş bir annedir (Husseiny, 2019: 21). Yatılı okulda kalırken izinlerinde annesinin yanına geldiği (bazı zamanlarda arkadaşlarıyla da görüştüğü) bilinen şair yazdıklarını annesine okuyan ve onun yorumlarını dinleyen bir evlattır. 1910 senesinde annesini hacca göndermiştir. Emine Şerife Hanım 1926 yılında vefat etmiştir.

Tahir Efendi ile Emine Şerife Hanım’ın Mehmet Âkif’in doğumundan iki yıl sonra, “Nuriye” adını verdikleri kızları dünyaya gelmiştir. Nuriye, Mehmet Âkif için çok kıymetlidir. Ailesinin iyiliği ve birlikteliği Mehmet Âkif Ersoy için çok önemlidir. Hayatının farklı dönemlerinde aile üyelerinin kaybı onu derinden etkilemiştir. Kardeşinin vefat eden kızı Selma’nın acısını derinden hisseden şair, acısını “*Selma*” ve cenaze törenini “*Âhiret Yolu*” başlıklı şiirlerinde anlatır.

“Sabahleyin dili, baktım, biraz ağırlaşıyor...
Melil melil bakıyor şimdi bülbül evlâdım!
Ne zâlim illet imiş: Bir çocukla uğraşıyor...
O olmasaydı da ben keşke hasta olsaydım.
Şikâyet olmasın amma tahammülüm bitti...
Günâha girmedeyim durmuşum da bak şimdi!” (Ersoy, 2010: 50)

Yeğenin kaybı ve kardeşinin hâli, feryadı onun için ebedî bir üzüntü kaynağı olur. Kardeşi için ayrı, yeğeni için ayrı üzüldür. Kaybettiği küçük yeğenin anısını, torununa Selma adını koyarak yaşatır. Kardeşine (özellikle babaları öldükten sonra) kol kanat germiş, onun ve annesinin sorumluluğunu taşımıştır. Kardeşini çocukluk anılarında da anar. Küçükken babasının onu ve kız kardeşini camiye götürdüğünü, onların orada koşup oynadıklarını hatırlar. Bayramları da ailenin bir arada olduğu huzurlu günler olarak hatırlar. O da kendi çocuklarına güzel hatıralar ve izler bırakmak için çok ilgili bir baba olur. Baba acısını genç yaşta yaşamış biri olarak Mehmet Âkif, çocukların duygu ve düşüncelerine, hassasiyetlerine hâkimdir. Öksüz, yetim, fakir, aç, hasta çocukların sesi onun şiirinde duyulur.

“(…)
İlel’ ebed çekecek düş-i ıztrârında!
O, yük değil, kaderin bir cezâsı ma’sûma...
Yazık, günâhı nedir, bilmeyen şu mahkûma!” (Ersoy, 2010: 23)

“*Küfe*” şiirinde küfeyi tekmeleyip öfke saçan hırçın çocuğun ıstırabının kaynağı baba kaybıdır. Kendisi günahının ne olduğunu bilmez. İçinde bulunduğu durumu kaderin bir cezası olarak görür. Bu nedenle toplumdaki herkesi böyle çocuklara sahip çıkmaya çağırır. “*Bu ülkenin mesuliyet duygusuna sahip insanları, yıllar sonra da olsa kenar mahallelerde yaşayan küçük Hasan'lara sahip çıkar ve işte bu ülkenin makûs talihini değiştirecek olanlar da Anadolu'nun bağrından çıkan ve çıkacak olan bu küçük Hasanlardır.*” (Bağcı, 2008: 434). Kimsesiz ya da öksüz, yetim kalan çocuklara aile, anne, baba gereklidir. Aynı durum Mehmet Âkif, babasını kaybettiğinde başına gelmiştir. Kız kardeşine ve annesine bakabilmek için hayata hızlı şekilde atılabileceği baytar mektebini seçmiş ve okulu başarıyla bitirmiştir. 1898 yılında Mehmet Âkif Ersoy ve İsmet Hanım hayatlarını birleştirmişlerdir. Altı çocukları olan çiftin ilk üç çocuğu Cemile, Feride ve Suad Hanımlardır. Sonra İbrahim Naim, Emin ve Tahir adında üç oğulları olmuştur. İbrahim Naim 1,5 yaşında vefat etmiştir (Çevik, 2007:12).

Babasını yitirmenin ne demek olduğunu bilen şair, arkadaşlarının çocuklarını kendi çocuklarından ayırmaz¹. Mehmet Âkif ve arkadaşı Hasan Tahsin Bey, geçmiş bir zamanda, kendilerine bir şey olursa çocuklarına diğerinin bakacağı sözünü vermişlerdir. Hasan Tahsin Bey vefat ettikten sonra Mehmet Âkif sözünü tutmuş ve onun çocuklarını da yanına almıştır. Emin Âkif, o çocuklardan Süheylâ adındaki kızı öz ablası zannettiğini “*Bu kızcağızı küçüklüğümde öz hemşirem sanırdım.*” (Ersoy, 2017: 69) sözleriyle ifade eder. Sonrasında Süheylâ Hanım'ın Balıkesirli Yüzbaşı Hayrettin Bey ile evlenmesine aracılık eden şair onlarla irtibatını koparmamıştır. Bir babanın yapması gerekenleri yerine getirmiştir. Görülüyor ki Ersoy, aile bağı kurmayı sevgi, bağlılık ve sorumluluktan ayrı görmez. Aile olmak için kan bağı mutlak gerek değildir. Kızlarının eşlerini oğlu gibi benimser, ona emanet edilen yetimlere babalık eder. Uçan; Mehmet Âkif'in kendisinden ve ailesinden daha çok topluma acımış, yoksulun ve yetimin dostu olan kültürün son halkalarından biri olduğunu söyler (2008: 614). Dostları, dostlarının çocukları ve toplum da onun ailesidir. Mehmet Âkif Ersoy ailesinin iyiliği, ihtiyaçları için yaptıklarını sorumluluk olarak benimser ve hakkıyla yerine getirmeye çalışır.

Aile İçinde Sorumluluk Bilinci

Mehmet Âkif'e göre erkek, evin en çok çalışması gereken bireyidir. Ailesinin bütün ihtiyaçlarını karşılamak onun yükümlülüğündedir. Sorumsuzluk, çok eşlilik, kahve ya da meyhaneye gitme alışkanlığı, çalışmama, aile içi şiddet, nikâhsız birliktelikler, fuhuş, içki ve kumar “eş ve baba” figürlerinde en çok eleştirdiği hususlardır. Bunlarla birlikte bir erkek için süslenmek ve hovardalık da kabul edilemez. O, İslâmiyetten gelen kadın ve aile anlayışı ile eski Türk geleneğinden gelen anlayışı birleştirir (Ercilasun, 1987: 39). Orhan Okay, Mehmet Âkif'in “toplum içinde kadın hukukunu hiçbir edebî eserde bulunmayacak kadar çok” dert edindiğini söyler (2019: 36). Eşini aldatmak Mehmet Âkif nezdinde affedilmez bir suçtur ve o eşine çok bağlıdır. *Gölgeler*'de yer alan “*Hayat Arkadaşıma*” şiiri duygularını ve eşi için harcadığı çabayı yansıtır:

“Seni bir nûra çıkarsam, diye, koştum durdum,
Ey, bütün dalgalı ömrümde, hayat arkadaşım!
Dağ mıdır, karşı gelen, taş mı, hep aştım, lâkin,
Buruşuk alnıma çarpan bu sefer kendi taşım!” (Ersoy, 2010: 466)

Şiirlerinde, eşlerine değer vermeyen erkeklere ağır sözler söyler. “*Meyhane*” şiirinde çizdiği canlı tabloda alkolik bir adam, ailesine ilgisiz bir eş, gamsız tasasız kimse olarak ocağını söndüren kişi Baba Arif'tir. O ve onun gibi ayyaş kimseler Mehmet Âkif'e göre dünya işlerine

¹ Müşir Ratip Paşa'nın oğlu Mehmed Ali'yi, ona özel dersler vermeye başlayınca tanıyıp sevmiştir. Bu sevgi, Sahafat'ı “*Evlâdım Mehmed Ali'ye yâdigâr-i vedâdumdur.*” ithafıyla başlatacak kadar ileri boyuttadır.

yabancılaşmıştır. Onlar geçmişi ve geleceği düşünmeyen, insanlığın ruhunu şarabın kızıl dalgalarında boğanlardır.

“Dökülmüş âb-rûlar bâde-i pesmande hâlinde...
Emel bir münkesir peymânedir saff-ı niâlinde!” (Ersoy, 2010: 32)

Bu şiirde bir eş, bir baba olarak yapılmaması gerekenler bir bakıma örneklenmiştir. Meyhanenin kapısında beliren kadın, Baba Arif’in eşidir ve kadının ağzından bir aile dramı dökülür. Adamın annesi, karısı ve çocukları açlığa varan bir sefalet içindedirler. Kızı ile kimse evlenmek istemez, oğlu para ödemediği için okuldan kovulmuştur, küçük çocuğu da babasına özleminden ağlamaktadır. Kadın hem ailesini ayakta tutmaya hem para kazanmaya uğraşır. Ancak kazandığı paraları kocası alır. Artık onun da çalışacak hali kalmamıştır:

“Zavallı ben... Çamaşır, tahta, her gün uğraş da,
Sonunda bir paralar yok, el elde, baş başta!
O tahtalar, çamaşırılar da geçti: Yok hâlim...
Ayakta sallanışım zorladır Hudâ âlim!
Çalışmadın, beni hep bunca yıl çalıştırdın;
O yavrucakları çıplak sefil alıştırdın;
(...)” (Ersoy, 2010: 34-35)

Ersoy’un şiirlerinde erkeklerin saygınlık, itibar kaybı karısını ve çocuklarını da derinden etkiler (Fırat, 2015:178). Fazıl Gökçek, Mehmet Âkif’in şiirlerindeki sosyal problemlerin kaynağını maddî sıkıntılar, bilgisizlik ve ahlaki çöküş olarak tespit eder (2014: 152). Bunlar bir yere kadar kişilerin önüne geçebileceği, çözüm bulabileceği sebeplerdir. Zorlukların, felaketlerin herkesin başına gelebileceğinin bilincinde olan şair; ölüm, hastalık, sevilen kişilerin kaybı, fakirlik, açlık gibi aile dramlarının karşısına ise Seyfi Baba (Ersoy, 2010: 60-63) karakterinin dik duruşunu koyar. Seyfi Baba hayat karşısında her zaman dik duran, çalışkan, onurlu, kimseye minnet etmeyen, yalnız bir “baba”dır. Şairin babası ve kendisi gibi bir babadır. Mehmet Âkif, ahlak sınırlarını bir bakıma *Seyfi Baba*’yla çizer.

Süleyman Nazif, İstanbul’un ıssız semtlerindeki terkedilmiş ve unutulmuş ailelerin dertlerini şiirlerinin sazında inleyen Ersoy’un, İslâm ailelerinin saadet içinde olmalarını ve tabii şekilde tekâmül etmelerini şiddetle arzu ettiğini yazar (1971: 72). Üstelik erkeklerin İslâmiyet’i kendi çıkarları doğrultusunda ahlâhsızca yorumlamasına tepkilidir ve Köse İmam’ın sözcülüğünde kadın hakları savunuculuğunu da üstlenir. Uygun görmediği nikâhı kıymayan İmam; çokeşliliği, kadını mağdur edecek boşanma biçimlerini, ailesinin ihtiyaçlarını karşılamayan, onlara şiddet uygulayan erkekleri tenkit eder. Mehmet Âkif Ersoy, şiirlerinde eleştirdiği davranışlardan gerçek hayatta kaçınır. O; eşini her şartta düşünür, hastalandığında kucagında taşır, Millî Mücadele hazırlığında Anadolu’dayken bile eline geçen parayı eşine göndermeye çalışır. Ailesinin bütün sorumluluğunu üstünde hisseder. Paraya önem vermeyen bir insan olması sebebiyle, özellikle ailesinin zorluklar yaşaması saire “Paraya kıymet vermedim, şimdi yanıldığımı görüyorum, hayat, dünya, benim bildiğim gibi değilmiş! Lâkin çok geç aklım başıma geldi...” (Ersoy, 2017: 64) dedirtir. Paraya değer vermiyor oluşu ailesini muhtaç yaşattığı anlamına gelmez. Kuvayi Milliye’ye Anadolu’dan gönüllüler toplamak amacıyla Konya’da bulunduğu sırada, hayatı boyunca eline geçen en yüksek meblağ olduğunu söylediği 960 lirayı, birkaç ay para gönderemediği eşine ve çocuklarına ulaştıramadığı için üzgündür. Sadece ailesine para gönderebilmek için Konya’dan Ankara’ya gitmiş olan Ersoy, burada eski aşçıları Halil Ağa ile anlaşır ve karısıyla çocuklarını yanına getirtir. Çok zorlu bir deniz yolculuğundan sonra şair ailesiyle kavuşur ve rahatlar.

Mehmet Âkif Ersoy, karısının duygularına, ihtiyaçlarına ve sağlığına önem veren bir eştir. Bu duruma kanıt olarak kızı Suad Hanım’a torunu Ferdâ’yı daha fazla anlatmasını istemesi gösterilebilir.

Emine Şerife Hanım, torunun resmine² günlerce bakmıştır. Ferda hakkında konuşmak, ondan haber almak onu mutlu eder. Hem kendi ilgisinden dolayı hem de eşini mutlu görmek istediği için kızından mektuplarında Ferda hakkında ayrıntılı yazmasını ister.

Mehmet Âkif, farklı zaruretler sonucu gittiği Mısır'a, evli olmayan üç çocuğunu ve eşini de getirmiştir. Abbas Halim Paşa'nın kendisine tahsis ettiği konakta bir süre kaldıktan sonra oradan ayrılarak ailesiyle birlikte yine Hilvan'da küçük bir eve yerleşmiştir (Husseiny, 2019: 44). Emine Şerife Hanım'ın kronik sağlık sorunları vardır. Genellikle hasta ve mahzundur. Torunu Selma Argon (2019: 49) büyükannesinin astım hastalığının olduğunu söyler. Göğüs şikâyeti, nefes almada güçlük, parmaklarında şişlik gibi sorunları karşısında şair karısının rahat etmesi için emek sarf eder. Döneminin eril anlayışı göz önüne alındığında eşine karşı duruşu, iş bölümündeki rolü oldukça ileridir. "Annen hamdolsun iyi. Evi çekip çeviriyor. Hiç boş durduğu yok. Ben de çay, bulaşık işlerini kemâl-i intizâm ile görüyorum." (Ersoy, 2011: 85) demesi bu görüşü destekler. Aynı zamanda üniversitede ders veren Ersoy, bir süre sonra vakit darlığı yüzünden çocuklarına mektup yazamayacak kadar meşgul olur ve eve Ammî Ahmed adında bir yardımcı birini alır. Mehmet Âkif Ersoy; evin erkek bireyi olarak iş, (özellikle yaşadığı dönem itibariyle toplumda atanan) cinsiyet rolleri klişesine takılmadan ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılamayı ya da maddî gücü ölçüsünde hizmet almayı yine kendi sorumluluğu olarak görür.

Çocukların Eğitimi ve Kimlik Oluşumunda Üstlendiği Rol

Mehmet Âkif'in şiirlerinde üstünde durduğu konular gerçek hayatta da içsızı, temel dertleridir. Örnek bir eş profili çizen Mehmet Âkif'in babalık algısının temelinde çocuklarını eğitmek ve güçlendirmek vardır. Mısralarında kaleme aldıklarını kendi karakteriyle bütünleştiren Mehmet Âkif, gerçeklerden kopmaz (Ersoy, 2017: 103). Evine çok bağlı biri olan ve çocuklarının (özellikle) eğitimini çok ciddiye alan şairin Âsım'la bir nesil modeli yaratması, aile algısından bağımsız düşünülemez. Âsım; eğitilmiş, zorluklarla başa çıkabilen, güçlü bir gençtir. Âkif; zorluklar karşısında çocuklarının gereksiz duygusallığı, zayıflığı olsun istemez. Hayat karşısında önemseneyecek konuları çocuklarına anlatarak ve yaşayarak gösterir. Buna örnek olarak Eşref Edib bir anektod paylaşır. Kızı Cemile, çantası eskidiği ağlayınca şair ona İdadî Mektebi'ne kaydolacağı zaman paraları çıkışmadığı için babasının cebindeki saati satmak istediğini anlatır (2010: 324). Çocuğunu okutmak için saatini satmayı önerecek bir babanın oğlu olarak eğitimin ne kadar önemli olduğunun, hayat şartlarının zorluğunun farkındadır ve bunu çocuklarına anlatabilmek onun için önemlidir. Çocuklarıyla iletişimde diyalogu önemseyen bir baba olması Mehmet Âkif'in duruşuyla çok tutarlı bir yaklaşımdır.

Çocuk eğitimiyle ilgili üstünde durduğu konuların başında (Nevruz şiirinde olduğu gibi) çocukların anlamsız konuşmalardan uzak durması, gevezelikle uğraşmayıp somut ürün ve iş ortaya koymaları gelir. Onun yetiştireceği çocuklar şahsiyetli, dirayetli, iradeli, becerikli, becerikli olup büyük işler başarmaya çalışmalıdır (Çetin, 2011: 96).

Şiirlerinde de görüldüğü üzere baba olmak kimseye, çocuklarına ya da eşine zorbalık yapma hakkını vermez. Evlâdına, eşine merhametli olmak, onların temel ihtiyaçlarını karşılamak babanın aslı görevidir. Hayati ihtiyaçları karşılanan çocuğa iyi bir eğitim vermenin öneminin bilincinde olan Ersoy "Asım" karakteri ile kendi idealindeki genç modelini canlandırır.

"(...)

Görmedim ben bu kadar dört başı ma'mûr insan.

Ne büyük hilkat o Âsım, ne muazzam heykel!

Onu, bir şi'r-i hamâset gibi, ilhâm-ı ezel,

² 1 Mart 1928 tarihli mektupta böyle yazmaktadır.

Sana sunduysa, açıp ruhunu teşrihe çalış...

Gâlibâ oğlanı yanlış görüyorsun, yanlış!

Yalnız göğsünün eb'âdı mı sandın yüksek?

İn de a'mâkına bir bak, ne derinmiş o yürek!

Dalgalandıkça içinden taşan iman denizi,

Dökülen hisleri gör: İncilerin en temizi.

(...)" (Ersoy, 2010: 390)

Kusursuz insan olarak tabir ettiği Âsım; inançlı, hırslı, güreşçi, atletik, güçlü, bilgili ve zekidir. Mehmet Âkif'in çocuk ve gençlerin eğitimine verdiği önemin altında büyük hedefler yatar. Eğitilmiş nesil sayesinde ilim ve teknoloji halkı mutlu edecek araçları temin eder, ardından yüksek ahlak sahibi bu gençler bu araçlarla memleketin yükselmesini sağlar. İkisinden biri olmadığı zaman gelişme olmaz. Âsım'ın eğitilmiş, güçlü ve ahlâklı olması milletin hayrınadır.

Ersoy, Âsım'ın ikinci kısmını yazmayı planladığını yakın dostu Eşref Edib ile paylaşmıştır. Şartları yazmaya uygun olsaydı şair; Âsım'ı Avrupa'dan döndürecek, İstiklâl Savaşı'na katacak, Âsım'ın temsili vasıtasıyla Türk milletinin kahramanlıklarını, savaşın büyüklüğünü, Doğu'ya örnek oluşumuzu, şanlı ve müreffeh bir dönem başlangıcını anlatacaktır. Bütün bunları kaleme almayı planlasa da bunu gerçekleştirememiştir (Eşref Edib, 2010: 216). Bu bilgiler de gösteriyor ki Âsım'ın sahip olduğu özellikleri taşıyan gençler oldukça zafer kaçınılmazdır. Mehmet Âkif Ersoy, çocuklarını yetiştirirken Âsım'ın özelliklerini taşımaları için uğraşır. Gümüşel (2020: 6) Mehmet Âkif'in, Âsım neslinin dedesi olmayı başarabildiğini söyler.

Kızı Feride Hanım'ın anlatımına göre Mehmet Âkif çocuklarını açık havada gezmeye çıkaran, hoşsohbet, ezberi güçlü olduğu gibi çocuklarını da bu yönden geliştirmeye çalışan, onları eğlendiren ve eğiten, son derece ilgili bir babadır (Ersoy, 2017: 120). Mektuplarındaki hitaplarından, üslubundan görüldüğü üzere çocuklarına ve damatlarına karşı çok ince düşünceli ve saygılıdır. "İki gözüm Suad, Bihi Suad, Oğlum iki gözüm Ahmet" gibi hitaplarını eksik etmeyen şair, kızının hayatı ile ilgili önemli kararlar alması gereken noktalarda ona çözüm seçenekleri sunar ve aldığı kararlara saygı duyar.

"(...) Seni birlikte götürmek, yahut evvelki tasavvur veçhile bu tarafa göndermek şekillerinden hangisini tercih etmek lâzım geleceğini zannederim, mahall-i azîmet belli olduktan sonra siz aranızda düşünürsünüz. Gelirsen başımız üstünde yerin var. Ferdâ'yı da mektebe veririz. Geçen sene az oturduğun hâlde çok istifâde etmiştin. Bu sefer inşallah daha ziyade müstefid olursun. Yok, beraber gitmek tarafı sizce daha münasip görünürse bu kararınızı tebdil için ısrar etmek de istemeyiz. Evet, seni aramızda görmek şüphe yok ki büyük bir saâdet; lâkin, âilî hususâtı nazar-ı dikkate almak da zaruridir. Hâsılı meseleyi kendiniz hallederek neticeyi bildiriniz." (Ersoy, 2011: 69)

Mektuplarında dikkat çeken başlıca özellik mektupların kısa olmasına rağmen şairin çocuklarının hayatlarındaki hemen her ayrıntıya hâkim olmasıdır. Yaşadıkları farklı sorunlarda kendisine güvenebileceklerini, babasının onlara sahip çıkacağını hep hatırlatır. Şiirlerinde yediği sorumsuz ve sevgisiz babalardan asla olmaz. Çocuklarına karşı olan vazifelerini bildiğini ve çocuklarını sevdiğini söylemekten çekinmez (Ersoy, 2011: 101). Çocuklarının ve torunlarının sağlığı, dersleri, ev işleri ve ihtiyaçları, mesleki uğraşları ve hatta havaların durumu bile mektuplarında değindiği konulardır. Kızı Suad Hanım'a ve damadı Ahmed Bey'e mektubun birer yüzünü ayırarak yazar. Damadına "Evlâdım Ahmet Bey" şeklinde hitap edecek kadar sevgi ve saygı besler. Gurbetin getirdiği hasretin etkisiyle kızı Suad Hanım'a sitem ettiği olur. Burada da nezaketi elden bırakmaz. Torununun yeme problemine eşi de o da çok üzülür. Kızının keman çalması ve resim yapması için mektuplarında telkinlerde bulunur. Çünkü ona göre herkes sanatla uğraşmalıdır. Kabaklı (2008: 72) Mehmet Âkif'in Batı'nın ilmini işaret ederek Âsım'ı Avrupa'ya gönderme

arzusunun üstünde durur. İlim, fen, metot, teknik ve hüner “kafası gâvur, kalbi Müslüman” nesillerle yükselecektir. Bu sebeple gençlerin, torunlarının hayatında eğitim ve sanat önemli bir yer tutmalıdır.

Damadının görevi sebebiyle doğuda buldukları sırada kızına Cevad³ ile Ferdâ'nın Kürtçe öğrenip öğrenmediğini sorar. Alışkın olmadığı yerlerde, alışkın olmadığı bir hayat sürmeye çalışın kızına şükretmesini, sahip olduğu değerlerin farkına varmasını öğütler. Bunun için çıkış yolunu çalışmak, mücadele etmek ve hayata tutunmaktan geçirir. Damadının işleriyle bir arkadaş gibi ilgilenir, ona mektuplarında işiyle ilgili sorular sorar, yer yer yol gösterir. Bu da Mehmet Âkif'in çocuklarıyla hemen her konuda konuşabildiğini, onlara kıymet verdiğini gösterir.

Diğer damadı Ömer Rıza Doğrul, Mehmet Âkif'in büyük takdirini kazanmış bir aydındır. Onun bilgisini, donanımlarını, yeteneklerini ve eserlerini yüceltir. Aile fertlerinin olumsuzluklarını açıklırlıklukle dile getirirken, Âsım'a yakışır özellikleri olan Ömer Rıza Doğrul gibi yakınlarına da aynı açıklırlıklukle sevgisini, hayranlığını iletir “Sana evlâdım diyebilmekle öteden beri nâmütenâhî bir fahir duyardım; Hakk'a yüz bin şükür olsun ki; yalnız benim değil, bütün cihan-ı İslâm'ın mefâhiri sırasına geçtin.” (Eşref Edib, 2010: 291)

Ersoy, eşinin Türkiye'ye geldiği zamanlarda çocukları ve torunlarıyla görüşebilmesi için plânlar yapar. Eşi ve kendi adına haberler verdiği mektuplarında, çocuklarının arasındaki bağları da güçlendirmeye çalışır. Kardeşlerin birbirinden kopmaması için mektuplaşmalarını hatırlatır, onlara birbirlerinden haberler verir. Tahir ve Emin hakkında Suad'a bazen gururlanışını bazen de şikâyetini bildiren cümleler kurar. İletişim kanalı mektup olduğu dönemlerde kardeşler arasında iletişim ağını o destekler. Tahir'in ablasına mektup yazmasından, yemek pişirmesinden, para biriktirmesinden çok memnundur ve bunu kızıyla paylaşır. Kız kardeşine mektup yazmayan oğluna kızıp bir mektubunda “musibet” derken (Ersoy, 2011: 99) bir sonraki mektubunda “Emin yavrum hasta” yazar. Böylece kızsız da şefkatini onlardan eksik etmediğini belli eder.

Mehmet Âkif le oldukça fazla zaman geçirme imkânı bulan ve bu dönemleri tafsilatlı olarak aktaran kişi, oğlu Emin Âkif'tir. Hayatının son dönemleri ve trajik ölümü ile anılan oğul Âkif babasından pek çok iz taşır. Çocukluk ve erginliğe geçiş zamanlarında ailede gerilimi artıran başlıca kişi Emin Âkif olmuştur. Anne ve babasının sert tepkilerine yol açan yaramazlıkları, okuldan kaçışı, çocukluk döneminde ailesini aldatmak için durumu çarpıtın söylemleri, derslere ilgisizliği Mehmet Âkif'i farklı uygulamalara yöneltmiştir. “Emin adamlığa veda etti.” (Ersoy, 2011: 105) diyerek üzüntüsünü dışı vurur. Oğul Emin'de Âsım örneğindeki beklentilerinin karşılığını bulamaması onu hayal kırıklığına uğrattır. Çocuklarına son derece saygılı ve şefkatli yaklaşın şairin öfkeli çıkışlarının oğul Emin'e yönelik olduğu mektuplarından ve hatıralardan görülür. “Benim öldüğüm yerde oğul da ölsün.” (Düzdağ, 2005: 117) sözündeki oğul Emin, genel durumdan hoşnuttur. Babasının onu yanından ayırmıyor oluşunu “yegâne oğul” oluşuyla ve kendisine olan aşırı bağılılığıyla açıklar⁴. Emin, hatıralarında annesini bezdirip babası ile daha yakın olmak için bazı aşırılıklar yaptığını yazar (Ersoy, 2017). Hatta annesi ve kardeşleri Kastamonu'da ikamet ederken o, Ankara'ya, babasının yanına kaçmıştır. Baba Mehmet Âkif, ailesinden uzak olduğu dönemde, sert mizacıyla tanınan arkadaşısı Fuad Şemsi İnan'a mektup yazar ve oğul ile baş etme noktasında ondan yardım ister. Emin'in okuldaki durumuyla alakadar olmasını rica eder. Mektuplardan anlaşılın o'dur ki şairin akli oğulunda, onun haylazlıklarındadır. Emin Âkif'i yanından ayırmamanın daha doğru olacağına bu yolla karar verir. Oğulunun okula ve derslere karşı ilgili olması, yalan söyleme huyundan vazgeçmesi temel beklentisidir. İstedığı yardımın amacına ulaşması için (günümüzde elbette normal karşılanmayan; ancak döneminin çocuk eğitiminde çok da yadırganmayan) azar, dayak ve ceza uygulamaları için Fuad Bey'e tam yetki verir. Emin hakkında yazdığı mektuplardan iki sene sonra Fuad Bey'e Tahir

³ Ahmed Bey'in eski eşinden olan oğludur.

⁴ Şairin büyük kızsız Feride Akçor, Mehmet Âkif'in “aileden bir hatıra olsun diye” oğulunu yanına aldığı söyler (Ersoy, 2017: 120).

için de mektup yazan şair aynı endişeleri taşıdığını; fakat Tahir'in daha çabuk yola geleceğini söyler (Ersoy, 2017: 16-17).

Oğlunu kontrol etmek ve eğitmek adına onu yanında tutmayı tercih eden Mehmet Âkif, oğlunun pek çok huyundan şikâyetçidir. Yabancı dile ilgi göstermek yerine oyun oynamasından, yalan söylemesinden, Arapçayı avam diliyle konuşmasından, hafızasının zayıf oluşundan, temizlik kurallarına pek özen göstermeyişinden dertlidir. Zamanla bu şikâyetlerin bazıları ortadan kalkmıştır. 1928'de Avam'ın konuştuğu Arapçayı öğrenmiş olan Emin, Lisân-ı Fasih'i öğrenebilir mi diye düşünen Mehmet Âkif; bundan iki yıl sonra "Emin Arapçayı bir Fellah gibi söylüyor." (Ersoy, 2017: 21) der ve oğlunun spora ilgili oluşuyla da övünür. Emin Âkif, hayattaki başarısızlıklarının babasının aşırı ilgi ve güveniyle ilgili olduğuna inanır (Ersoy, 2017: 109). Oğlunun idmanlarıyla bizzat ilgilenen, ona zorla İsveç usulü jimnastik yaptıran şair, en katı duruşunu 1936'da dışa vurur. Bu duruş (Eşref Edib'e yazdığı mektupta söylediği üzere) Dîvân-ı Harp'te yargılanacak Emin'in arkadaşlarıyla birlikte hapisten kaçması ile ilgilidir. Emin Âkif, Arapça bildiği için askerde arkadaşlarının isteği üzerine onlara Kur'an okuması suçundan yargılanır ve tutuklanır. Bu tutukluluk hâli içinde firar etmesi, babasını çileden çıkarır.

"Bizim namussuzun yeni rezaletini işitmemiştin, Allah canını alsın! Bari müddet-i mahkumiyeti kısa olmasaydı da mahbesten cenazesi çıksaydı! Kuzum, bana bunu, yani kaç ay yahut kaç seneye mahkûm olduğunu bildir. Bir de Rıza'ya söyle: Tahfif-i cezası (cezasını hafifletmek) için çare aramaya katiiyen tevessül etmesin. Hınzır mahbesten çıkar çıkmaz daha ağır bir cinayete (suç işlemeye) kalkışır." (Ersoy, 2017: 21)

Bütün çocuklarını çok seven Mehmet Âkif için firarî olmak yüz kızartıcı bir suçtur. Yapan kendi oğlu da olsa bu suçun affedilmemesi gerektiğini düşünür⁵. Mehmet Âkif'in bu olay dışında oğluna verdiği en sert tepkilerden biri yine vatana karşı hakaret, saygısızlık addettiği bir davranışı üzerine olmuştur.

Önceleri, çocuk Emin Âkif'in (belki yaşına bakılarak hoş karşılanabilecek) sevinçlerine, ülkenin ve halkın durumunu hatırlatarak tepki gösteren, sitem eden şair, oğlunun bir gaziye kötü davranmasına şahit olur. Emin'in yazdığına göre (2017: 73) kırsağın dereye götürürken önüne birisi çıkar ve ne dediği anlaşılmaz, yoldan da çekilmez. Kendisine kasıtlı olarak yapıldığını düşündüğü bu hareket üzerine Emin Âkif atıyla o kişiye çarpar ve babası bu olayı görür. Mehmet Âkif, oğlunu hışımla atın üzerinden yere düşürür, tekme ve birkaç şiddetli tokat atar, oğlu tekrar yere düşer. Önüne çıkan, atla çarptığı kişinin cephede yaralanmış bir komşu çocuğu olduğunu sonradan fark eden Emin Âkif hem yaptığına hem de babasının şiddet uygulamasına çok üzülmüştür⁶. Bu olaydan da anlaşılır ki Mehmet Âkif Ersoy çocuklarının vefalı ve saygılı olmamasına tahammül göstermez.

Emin Âkif'in gözünde babası çok özel bir yeredir. Onun sayesinde Mehmet Âkif'in aile babası olarak nasıl bir portre çizdiği, çocuklarını eğitmek için ne kadar çaba harcadığı gün yüzüne çıkar. O, herşeyden önce dik ve dürüst duruşuyla çocuklarına örnek olur. Oğlu, babasının softa olmamasıyla gurur duyar (2017: 76). Mehmet Âkif, çevresindekilerce sevilen, saygı duyulan bir Türk büyüğü olarak oğlunun gözünde kahramanlaşır. Anadolu'da gezerek Millî Mücadele'yi anlatışı, yangınlara (oğluyla) su taşınması, iknâ gücü, sanatı, emeği, her gittiği yerde hürmet görmesi, izzet-i ikramla karşılanması Emin Âkif'i çok etkiler. Eserlerini okurken herkesin onu pürdikkat dinlediği, cesaretini, ciddiyetini ve dik duruşunu bizzat görerek büyüdüğü bir babanın oğlu olmak Emin'e ağır sorumluluklar yüklemiştir. Emin Âkif'in bu sorumluluğu ağır bulduğu ve hayatta uyum sorunları yaşadığı akla gelebilir.

⁵ Buraya kadar, oğlu Emin Âkif'le ilişkisinde baba olarak duruşu şairin kendi yazdıklarından aktarılmıştır. Buradan sonraki kısımlarda oğlunun anlattıkları üzerinden gidilecektir.

⁶ Şair bu olayda oğlunu sonradan affettiyse de ileriki yıllarda yaşanan firar olayındaki duruşunun devamı hakkında bir bilgiye erişilememiştir. Eşref Edib Bey'e yazdığı mektubun tarihi 7 Mayıs 1936'dır. 27 Aralık 1936 tarihinde de vefat etmiştir.

Emin Âkif'in babasına olan hayranlığı, onunla fazlaca vakit geçirmesiyle artar. Babasının kendisiyle her şeyi paylaştığını ve onu çok sevdiğini, babasının çamaşır yıkama ve dikiş işlerinde kendilerine yetemediğini söyler. Babasına olan hayranlığının arttığı en büyük olaylardan biri de Mehmet Âkif'in Mustafa Sagır'den şüphelenip onun bir casus olduğunu ortaya çıkarmış olmasıdır. Bu şekilde Atatürk'e yapılacak suikastın önlenmesini sağlayan Ersoy, oğlunun gözünde iyiden iyiye kahramanlaşır. Kendisini babasının yanında oldukça güvende hissedenden Emin Âkif, babasının usta bir pehlivan oluşundan ve silah taşımamasından kaynaklı da rahattır. Oğlunun karşısında bir güç imgesi olarak duran Mehmet Âkif insanları hitabet gücüyle, yabancı dil bilgisiyle kendine hayran bırakırken nazik kişiliğiyle yine oğlunun gözünde yücelmektedir. Şairin makul ve zarif kişileri nezaketi elden bırakmadan dinlediğini aktaran Emin Âkif "hatta mütemadiyen saçmalayan edebiyat hastalarını bile nezaketen dinler ve sabrederdi." (2017: 57) der. Sorduğu yerli yersiz sorulara onun anlayacağı düzeyde ve ayrıntılı cevaplar veren babasını dinlemediği bir seferde babası tarafından kulağının çekildiğini de anlatır. Emin Âkif'in şairden tepki aldığı bir başka huyu da temizlik konusudur. Anadolu'da buldukları süre zarfında baba oğul aynı yatağı paylaşacak kadar bir aradadır. Babası gibi titiz olan Mehmet Âkif, aynı hassasiyeti oğlu Emin'den de bekler. Tırnaklarını zamanında kesmeyişi, ayaklarını yıkaması konusunda babasının kendisine sert ikazlarda bulunduğunu belirten oğul ekler:

"Mehmet Âkif'in şıklık ile hiçbir alâkası mevcut değildi. Hele erkeğin tuvalet ve süse kıymet vermesini hiç kabul etmiyordu. Gençlerin cinsiyetine yakışır bir tarzda giyinmelerine muarız değildi. O tırnaklarına manikür yapan, zülüflerini acaip bir şekilde uzatan, yürüyüşüne gayri tabii bir reşakat ilave etmeye kalkışan kimselere fena halde kızardı. "Enebileri taklit etmek bunu kabul ediyorum." derdi." (Ersoy, 2017: 59)

Mehmet Âkif Ersoy'un kişilik özellikleri ve alışkanlıklarını, onunla oldukça fazla zaman geçirmiş olan büyük oğlu anılarında ayrıntılı olarak anlatır. Sesinin tonu ve yüksekliğine bakarak babasının ruh halinin, duygularının durumunun nasıl olduğu gibi bilgiler verir (Ersoy, 2017: 15 ve 49). O, babasının kendisine muhteşem bir isim ve gurur bıraktığını, başka bırakacak bir şeyinin olmadığını söyler. Doğan (2006: 171) Âsım'da bir tip olarak yer alan Emin'in yaşadıkları sonucu 1967'de ikinci kez yatıp çıktığı akıl hastanesi süreci sonunda bir kamyon kasasında ölü bulunduğunu yazar. Hayatı hazin şekilde sonlanan Emin Âkif donanımlı, kültürlü ve saygılı biri olarak gözlerini yummuştur. Mehmet Âkif'in tasavvur ettiği Âsım'ı tam olarak kendi çocuklarında yaşatamasa da onlara verdiği kaliteli eğitim, örnek kişiliğiyle çocukları üzerinde bıraktığı iz ve aile terbiyesiyle namuslu, dürüst ve kimseye zarar vermeyen bireyler yetiştirmiştir.

Sonuç

Şiirlerinde inançlı, ahlaklı, aile bütünlüğüne değer veren ve iyi eğitilmiş insanları örnekleyen Mehmet Âkif Ersoy, kendi aile üyelerinin de bu kalıplara uygun olması için elinden geleni yapmıştır. Ersoy'a göre düzgün bireyler düzgün aileler kurup vatana ve dine hizmet edecektir. Bu süreçte büyük payı "rol model" saydığı babaya ayıran şair, örnek baba figürü olarak babası Tahir Efendi'yi almış ve kimliğini, düşünceleri doğrultusunda oluşturmuştur. Gördüğü baba imgesini o da kendi çocuklarına aktarmış, onların her şeyiyle ilgilenmiştir. Bir erkek olarak dönemi için ilerici yaklaşımlarla kadın haklarını kendi penceresinden savunmuştur. Sorumluluk bilinci yüksek olan şair hem şiirlerinde hem de hayatında doğru örnek olmayı seçmiştir. Evinde iş, yemek, temizlik yapar, eşine karşı sevgi ve merhamet doludur. Alkol, kumar, şiddet ve hovardalık bir aileyi yıkacaktır; Ersoy bunların hiçbirine yanaşmaz. Ailesine kötü davranan, çok eşliliği savunan, İslâm'ı kendince yorumlayan erkekleri her fırsatta yerer. O, dertli aile üyelerinin sözcülüğünü yapar.

Mehmet Âkif Ersoy şiirlerinde kaleme aldığı iyi vasıfları, sevgi dolu aileyi kendi çatısı altında toplayan bir aydın olmuştur. Sâdik bir eştir, aynı zamanda inandığı değerlere de bağlıdır. Çocuklarını iyi insanlar olarak yetiştiren bir baba, vatanına ve dinine hizmet eden bir babadır. Âsım nesli'ni kurarken kendi çocuklarından ve torunlarından, manevî evlatlarından işe başlar. Onların

sağlıklı, bilgili, iyi eğitilmiş, sporla ve sanatla iç içe olmaları için uğraşır. Millî Mücadele’ye destek olmak için, o zamanlar küçük bir çocuk olan Emin Âkif’i de yanına alması vatan ve aile kavramını ne kadar birleştirdiğinin göstergesidir. Zor şartlarda eşine ve çocuklarına para göndermek, onları yanına alabilmek için büyük fedakârlıklar yapmıştır. Özellikle çocuklarının eğitimi ve sağlığıyla yakından ilgilenen Ersoy, onların bazı hatalarına çok şiddetli tepki verir. Bu hatalar “başkalarına saygısızlık, vatani değerlere karşı gelmek” olarak yorumladığı hareketlerdir. Toplumun her üyesini ailesi gibi görerek şiirlerinde de yaşamında da bağrına basar. Bu doğrultuda savaş, onun için aile üyelerinin yitirilmesi demektir. Savaşta ölen her canın acısını içinde hisseder. Önce babasının, sonra yeğeni Selma’nın, bebekken vefat eden oğlu İbrahim Naim’in, annesinin, arkadaşlarının ölümü şairi derinden sarsar. Bu acılarını da başka kayıplarla birleştirip şiirlerinde dile getirir.

Sonuç itibariyle Mehmet Âkif Ersoy, aile algısını şiirlerine ve hayatına tutarlı biçimde yansıtmış bir münevverdir. Ersoy; inandığı değerleri kalemiyle ortaya koyarken dürüst, ahlaklı, ilgili bir evlat, eş, baba, dede, ağabey, dayı olmuştur.

Kaynakça

- Argon, S., Argon, F. & Bayhan, F. (2019). *Dedem Mehmet Âkif*. Timaş Yayınları.
- Bağcı, R. (2008). “Edebiyat teorileri ışığında Âkif’in Küfe şiirinde sosyal eleştiri”, *Hece Dergisi, Mehmet Âkif Özel Sayısı*, (133), 428-434.
- Baltacıoğlu, İ. H. (2018). *Şair Mehmet Âkif için memleketin fikir ve edebiyat adamları ne diyor?* (Haz. Yusuf Turan Günaydın). Kopernik Kitap.
- Çetin, N. (2011). *Mehmet Akif’i doğru anlamak*. Ferfir Yayıncılık.
- Doğan, Â. (2015). *Mehmed Âkif, Âsım ve gençlik* (Haz. D. Mehmet Doğan). “Mehmed Âkif’in manzumelerinde çocuk”. Mehmet Akif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yayınları. s.178-192.
- Doğan, D. M. (2006). *Cebimdeki şair Mehmet Âkif*. İz Yayıncılık.
- Ercilasun, B. (1987). Mehmet Akif’in şiirlerinde kadın ve aile temi, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 34-40.
- Ersoy, E. Â. (2017). *Babam Mehmet Âkif*. Kurtuba Kitap.
- Ersoy, M. Â. (2010). *Safahat* (Haz. Ertuğrul Düzdağ). Acar Bilgi Merkezi.
- Ersoy, M. Â. (2011). *Firaklı nâmeler* (Haz. Ömer Hakan Özalp). Timaş Yayınları.
- Eşref Edib (2010). *Mehmed Âkif / Hayatı, eserleri ve yetmiş muharririn yazuları* (Haz. Fahrettin Gün). Beyan Yayınları.
- Fırat, H. (2015). Safahat ve aile eğitimi. *TUBAR*, XXXVII, Bahar, 169-188.
- Gökçek, F. (2014). *Mehmet Âkif’in şiir dünyası*. Dergâh Yayınları.
- Gümüşel, G. (2021). “Mehmet Akif Dede: Torunlarının gözünden Mehmet Akif Ersoy”, *Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu* 12 Mart 2021, Şanlıurfa, s.1-9.
- Husseiny, A. Ashraf Elsayed (2019). *Mehmet Akif Ersoy’un Mısır hayatı üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabaklı, A. (2008). *Mehmet Âkif*. Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Karakoç, S. (1987). *Mehmed Âkif*. Diriliş Yayınları.

Narlı, M. (2012). Safahat'ın suretleri, *Türk Dili Dergisi*, CIII, 729, 24-30.

Okay, O. (2019). *Mehmed Âkif kalabalıklarda bir yalnız adam*. Dergâh Yayınları.

Özlük, N. (2007). *Türk basınında Mehmet Akif Ersoy üzerine polemikler*. Mehmet Âkif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları.

Süleyman Nazif (1971). *Mehmed Akif*. Eskin Matbaası.

Topçu, N. (1970). *Mehmet Âkif*. Hareket Yayınları.

Uçan, H. (2008). Gurbet, hüznün, para ya da Mehmet Âkif Ersoy, *Hece Dergisi*, *Mehmet Âkif Özel Sayısı*, (133), 613-615.